

La Fontcalda, santuari i balneari

Paratge del terme de Gandesa, de gran bellesa natural, se situa en l'engorjat del riu Canaletes, on al seu costat afloren diverses fonts, entre elles la dels Xorros, amb aigua emergent a 28 graus

ANTON MONNER

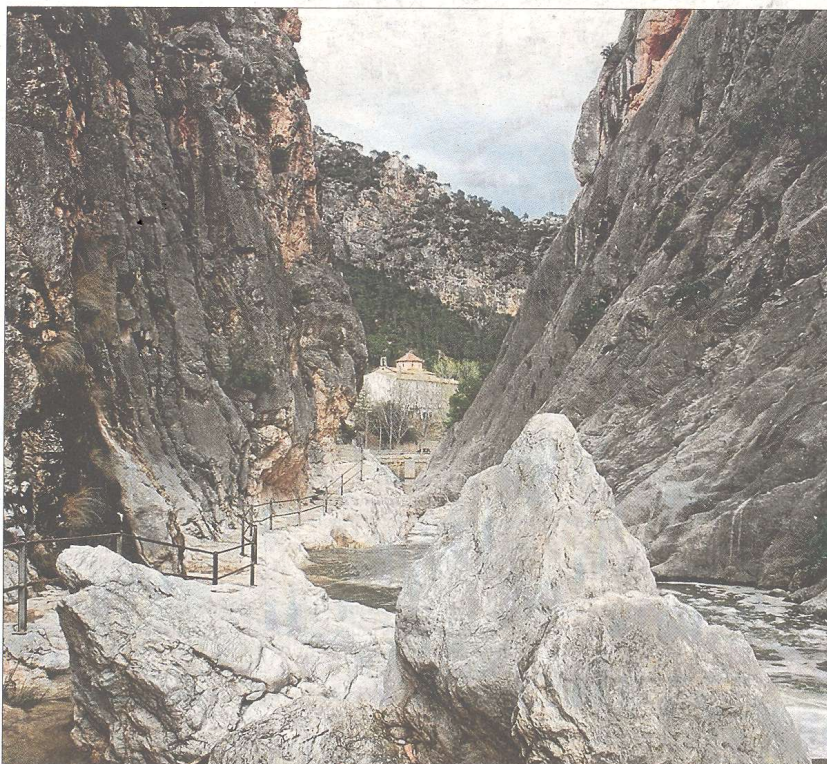
Es tracta d'un paratge situat a l'extrem sud del terme de Gandesa, de gran bellesa natural, emergent al fons d'una vall entre la serra del Crestall i la serra del Coscoll. El riu Canaletes, que baixa del Port d'Orta i fa cap al riu Ebre, el travessa d'oest a est, discorrent entre uns magnífics engorjats, que són una autèntic encant per prendre bany per als excursionistes i els estiuejants que visiten o celebren una estada a l'indret. Al costat del riu, hi afloren fonts, la més significativa de les quals és la font calenta coneguda pels Xorros. I d'aquesta font que emergeix, tot l'any sense esgotar-se mai, a 28 graus, és la que ha donat nom a la zona.

Sembla que els romans ja aprofitaren les seves aigües per a finalitats terapèutics, així com les altres poblacions que poblaren la zona. En el moment de la Reconquesta formava part del terme d'en Canar que els frares Templers, senyors del Castell de Miravet, que tenien la seva capital a Gandesa, pretengueren repoblar amb un nucli habitat tota la zona al redós dels molins fariners que existien al llarg del riu.

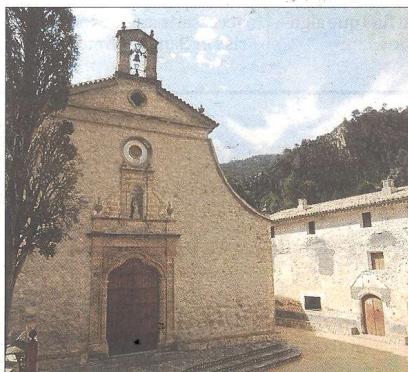
La població no va reeixir i la Fontcalda quedà en mans dels reis d'Aragó, atrets per la seva bellesa. I fou el rei Pere III el Cerimoniós qui donà a la Universitat (Ca la Vila) de Gandesa, la Fontcalda amb el seu terme i la seva font, coincidint amb la convocatòria del les Corts de la Corona d'Aragó, celebrades a Gandesa el 1337.

Durant el segle XV, segons conta la tradició, aparegué una imatge d'una verge al costat de la Font del Xorros. Se la disputaren les Universitats de Gandesa i de Prat de Comte i segons la tradició, quan el pastor de Prat se l'ha emportava al seu terme, passant el riu Canaletes que parteix els dos municipis, ella tornava a Gandesa, al seu recinte habitual. El conflicte es solucionà quan Gandesa acceptà la copropietat de la Mare de Déu, entre els dos pobles i actualment és la patrona d'ambdues. Els de Gandesa hi celebren la seva romeria el primer diumenge de maig i els de Prat dos setmanes després.

Del segle XIV fins a les darreries del XV hi habitaren els frares Trinitaris que tenien la seva casa mare a Tortosa. Eren mendicants, disposaven d'un hort regat pel riu i situat al costat de Prat de Comte, un petit ramat de cabres i un corrallet de gallines i conills. Molt humilment, podien

L'entorn del santuari de la Fontcalda, en una imatge presidida pel riu Canaletes. FOTO: DT

Imatge del santuari de la Fontcalda, al terme de Gandesa. FOTO: DT

sobreviure entre el que rebien i allò que ells podien conrear: Construíren una petita capella i un humil convent, que els fidels de Gandesa engrandiren quan el Trinitaris deixaren de viure-hi.

Sant Salvador d'Orta

Durant els segles XVI i XVII rebia cada cop més fidels atrets per les miraculoses aigües que amb banys diaris d'una novena curaven reumes i artrosis i, fins i tot, malalties que els metges pronosticaven com inguaribles. Un altre fet significatiu, que enlairà la Fontcalda, fou la fama que havia

adquirit el frare del Convent dels Àngels d'Orta, fra Salvador Pladevall, conegut per Sant Salvador d'Orta, que durant la seva estada rebia rius de pelegrins de les Espanyes atrets per les seves miraculoses obres. Guarià cecs, feia caminar coixos i donava veu als muts.

Fins i tot, Felip II el cridà per rebre les seves atencions. Durant un període de 10 o 12 anys que fra Salvador visqué a Orta, per la seva proximitat a la Fontcalda, centenars de pelegrins anaven d'un indret a l'altre atrets pels miracles d'un i altre lloc.

Imatge de la romeria a la Fontcalda, celebrada el diumenge passat. FOTO: CARLES LUZ

La casa d'hostes s'hagué d'exemplar i també la petita capella. Però fou l'any 1735 quan per iniciativa de Mn. Antoni Soler i Manya, beneficiat de la parroquial de Gandesa i fill de la família més rica de la contrada d'aquell moment, de Cal Cerer, qui va recaptar diners i fou el promotor de la construcció de la nova església, i actual santuari. Els fonaments de la primera pedra foren oberts el 26 d'agost del 1735.

Durant els segles XVIII, XIX i XX, l'hostal i les cases s'anaren eixamplant per atendre les necessitats dels pelegrins. Fou a

principis del XX, en el moment de l'auge dels balnearis arreu d'Europa, quan s'alternà la devoció a la Mare de Déu i el descanç que classes benestants cercaven per alliberar les seves xarxes i gaudir de l'indret.

Amb la Guerra Civil del 1936-39 les seves instal·lacions quedaren pràcticament derruïdes, havent-s'hi ubicat un camp de presoners de guerra. Amb les aportacions materials i humanes dels gandesans, a poc a poc, es va anar reedificant i l'any 1956, el Batalló Lepanto de Barcelona que estigué establert a Gandesa durant quatre anys amb l'objecte de recuperar les ferralles, bombes i restes de la Guerra Civil, hi va realitzar obres que enaltiren llurs virtuositats paisatgístiques. També es va millorar l'interior del temple destruït abans de la Guerra Civil amb la pintura de l'altar major obra del pintor Joan Lahosa. Però la gran empreta

La Fontcalda, per estar encaixada al fons d'una vall, sempre tingué un difícil accés

la va iniciar Mn. Miquel Romero, arxiprest de Gandesa, que mobilitant tot el poble, tots els sectors econòmics, amb poquíssimes ajudes oficials, va millorar i canviar tota la seva fesomia. Va enderrocar la casa de l'ermità i la casa de Bot. Va engrandir la plaça i va rehabilitar part de les cel·les, restaurant i fent millores dins l'església instal·lant el nou altar, obra de la ceramista Teresa Jassà, i tota la pintura del temple.

La Fontcalda per estar encaixada al fons d'una vall sempre tingué un difícil accés. L'any 1916 la Mancomunitat obrí un camí de carro de Gandesa a la Fontcalda. Des d'aquell moment els pelegrins ho tingueren més fàcil per arribar-hi amb caruatges i, a la vegada, es va potenciar el balneari. Queda constància que l'any 1932 ja hi arribaven vehicles motoritzats. L'any 1976 es va rectificar el traçat del camí i al principi de la democràcia la Generalitat el va asfaltar, i durant tot l'any es visitat per milers d'excursionistes atrets per les piscines naturals del riu i la bellesa del seu paisatge. Durant tres segles, els sacerdots del bisbat s'hi reunien per celebrar exercicis espirituals. Des de fa uns 10 anys ha millorat les seves comunicacions.